

Axess, 2012, # 8, november, s 32-33

”De privilegierades indignation”

Jan Tullberg

Istället för öppenhet präglas samhällsdebatten av nedvärderande omdömen. Oviljan att utsätta sina egna argument för prövning är ett demokratiskt problem. Oviljan att utsätta sina egna argument för prövning är ett demokratiskt problem.

För många år sedan lanserade författaren och filosofen Lars Gustafsson termen ”problemformuleringsprivilegiet”. Är det till exempel ett problem att invandringen är för omfattande eller är problemet att ”fästning Europa” inte tar emot de hungriga och frihetstörstande? I nästan alla frågor finns tre positioner: mer, lika, mindre. Men debatten blir lätt mellan två alternativ. Detta kan avgöras demokratiskt genom fokus på de två alternativ som medianväljaren överväger, men de privilegierade kan också stipulera vad som skall diskuteras. Den utvalda invandringsfrågan är: hur skall integrationen fungera bättre? Invandringen skall inte ses som ett problem, utan problem hänförs till integrationen och den legitima debatten gäller hur den skall bli bättre. I denna mer begränsade fråga finns om inte öppenhet så i alla fall viss ödmjukhet.

”Indignationsprivilegiet” är en nylanserad term för en grupps möjlighet att inta ett moraliserande överläge. Lena Andersson (Dagens Nyheter 11/2 2012) tillskriver den positionen en speciell koppling till samvetet. Det är enligt min uppfattning omotiverat, utan privilegiet är en fråga om makt och krav på en fungerande kommunikation. Om två personer båda är förorättade, kränkta eller upprörda så går meningsutbytet dåligt. Minst en av parterna måste avstå från att kräva en speciellt privilegierad position för sina empatiska emotioner, sin rättskänsla, en speciellt hög eller låg samhällsposition eller en hegemonisk åsikt. Tidigare hade kyrkan privilegiet; man var emot synd, älskade sin nästa, och ville gott. Andra, mindre kristna, var åtminstone starkt misstänkta för att vara hemfallna åt en rad synder; åtminstone synden att inte respektera religionens visdom och hysa ödmjukhet. Nu finns det nya auktoriteter, men synderna är rätt konstanta och felsteg från personer från den icke-privilegierade gruppen visar på både de ringaktade idéernas och personens förkastlighet. De med indignationsprivilegiet har skaffat sig en informell rätt att vara osakliga, sentimentala

eller aggressiva och kan hänvisa till sina personliga fördomar som om de vore premisser för en analys och diskussion istället för en del av problemet.

Ett exempel på indignationsprivilegiets existens är vårens mediedebatt om klasshat. Under en längre tid har kritik av invandring och kritik av feminism rubricerats som hat och fördömts. Men så dammas den gamla termen klasshat av och ett antal vänsterdebattörer sluter upp till hatets försvar; en indignerad kulturarbetare som Johan Jönsson skall inte fjättras till lamare och mer kontrollerade känslor, utan skall kunna dra fram sina mer primitiva känslor till allmän beundran. Ogillande kan beskrivas och förkastas som sanslöst hat, och sanslöst hat kan accepteras och rättfärdigas beroende på om en person innehar indignationsprivilegiet eller inte.

Ett tredje privilegium är "etikettprivilegiet". Många lockas till att försöka glida undan problemställningar med eufemistiska etiketter som när skogsindustrin hoppades på att undvika en debatt genom att kalla "kalhyggen" för "föryngringsytor". Den sista termen ger inga impulser till kritiskt tänkande, ja den ger inga impulser att börja tänka alls, utan i detta begrepp tycks inte finnas något problematiskt. Föryngringsytor blev dock förlöjligade och har nu ersatts med det mindre säljande, men svårtydda "trakthyggesbruk". En spontan reaktion inför en term som "papperslösa" är att byråkraterna rimligtvis skall ge dessa personer papper och så är det bagatellproblemet löst. Vi hade en massutvandring för drygt hundra år sedan och en massarbetslöshet på 30-talet, men att kalla den omfattande nuvarande invandringen för "massinvandring" anses vara ett grovt etikettbrott. Om en term indikerar ett problem så kanske den bidrar till att skapa ett problem. Idéer om positivt och negativt tänkande finns bland influenserna och visst låter "rekordmånga friställda" bättre än "massarbetslöshet". Det har ännu inte påbjudits "föryngringsinvandring", men det är kanske endast en tidsfråga. Inte endast överslätande utan också stigmatiserande etiketter kan vara högst behjälpliga. Laddade postfix som -fobi och -fientlighet flyttar på ett effektivt sätt fokus från ett eventuellt reellt samhällsproblem till ett labilt och destruktivt psyke som kan skapa problem av ingenting.

Genom att kombinera starkt stigmatiserande etiketter och eufemismer kan potentiella tvivlare styras bort från hotande tankebrott. Den Orwellska mekaniken behöver inte en diktatur utan kan få avsevärt genomslag också i en demokrati då den marknadsmässiga logiken ofta talar för att förstärka den befintliga vinklingen. Mången reformator börjar med att visa sin normalitet genom att stämma in i gällande föreställningar; i en konsensuskultur börjar man med tillhörighet och instämmanden och först därefter formuleras tvivel och andra synsätt. Till försvar för en mer upplyst diskussion behövs en etik som ser en öppen debatt som en tillgång och inte som ett hinder för demokratin. Många är för öppenhet i vissa frågor, men

när det gäller andra så ses föreställningar och fördomar som tillgångar det gäller att skydda från ifrågasättanden. Generellt ordineras en attityd, en förförståelse, som är positiv till de privilegier som har etablerat sig, men den ampassligheten bör enligt min mening ifrågasättas.